

VOLONTERIZAM KAO DEO PEDAGOŠKE NAUKE I FAKTOR PERMANENTNOG UČENJA

Sažetak: Pojam volonterizma sve više je zastupljen u društvenim krugovima, naročito u razvijenijim zemljama sveta gde mu se pridaje velika pažnja. Kod nas je broj zainteresovanih za volonterizam u porastu, međutim, u naučnim krugovima mu se i dalje ne posvećuje dovoljna pažnja. Cilj rada je da se prikaže neophodnost i značaj uvođenja volonterizma u pedagogiju kao nauku. Koncept „učenja kroz ceo život“ postaje moderni obrazovni koncept u okviru pedagogije kao nauke, kroz koji se ističe komplementarnost procesa formalnog, neformalnog i informalnog obrazovanja, pa u skladu sa tim i volonterizam zaslužuje svoje mesto u nauci kao deo filozofije doživotnog učenja. Iako ne mogu da se izjednače, pojedini aspekti volonterizma spadaju u domen pedagogije slobodnog vremena i na taj način su značajni za razvoj vaspitne dimenzije pojedinaca. Kao zaključak može da se navede, da pružanjem više informacija o pojmu volonterizma i kroz nauku mladi dobijaju više informacija o načinima daljeg usavršavanja i rada na ličnom polju sa jedne strane, a istovremeno sa druge strane budi se svest i o aktivizmu, čime se ne zanemaruje ni društveno polje delovanja.

Cljučne reči: volonterizam, celoživotno učenje, pedagogija, slobodno vreme

Značaj volonterizma u okviru celoživotnog učenja

Volonterizam danas igra veliku ulogu u napretku celokupnog društva. Naročito su priznate dobrobiti volonterizma u razvijenim zemljama sveta koje su svesne značaja volonterizma, kako za pojedince i njihov razvoj, tako i za značaj koji volonterizam ima za razvoj društva, pre svega za razvoj demokratskih vrednosti.

Da bi se volonterizam bolje razumeo potrebno je da se odredi poreklo samog termina. Poreklom iz latinskog jezika, reč *voluntas* u prevodu znači slobodna volja, odnosno opeija ili lični izbor. Ovo je i jedno od najbitnijih obeležja volonterizma, jer ukoliko nije dobrovoljno, ono gubi svoju suštinu i prestaje da bude volonterizam.

Jedna od sveobuhvatnijih definicija naglašava da: „Volontiranje predstavlja jednu od osnova civilnog društva afirmišući ono najplemenitije u čoveku – pa-

¹ bosanac.maja4@hotmail.co.uk

cifizam, slobodu, jednake mogućnosti, bezbednost i pravdu za sve ljude. U eri globalizacije i neprestanih promena, svet postaje sve manji, međusobno zavisniji i kompleksniji. Volontiranje, bilo da je individualno ili grupno, je način na koji se jačaju i čuvaju osnovne ljudske vrednosti – zajedništvo, briga i pomaganje; pruža pomoć svakom pojedincu da postane i bude odgovoran član zajednice, da pomažući drugima uči i stiče vredna iskustva: volontiranje je način da se uspostave veze koje umanjuju razlike među ljudima i kroz zajednički rad stvaraju uslovi za zajednički život.“ (Univerzalna deklaracija o volonterizmu, koju je usvojio međunarodni upravni odbor IAVE – Međunarodne asocijacije za volonterske aktivnosti, na njihovoj 16. Svetskoj konferenciji održanoj u Amsterdamu, Holandija, januar 2001. godine).

Prema Službenom glasniku Republike Srbije (br. 36/2010): „Volontiranje jeste organizovano dobrovoljno pružanje usluge ili obavljanje aktivnosti od opšteg interesa, za opšte dobro ili za dobro drugog lica, bez isplate novčane naknade ili potraživanja druge imovinske koristi, osim ako ovim zakonom nije drukčije određeno“.

Takođe, kako se navodi prema Službenom glasniku, kao prvo načelo volontiranja navodi se načelo solidarnosti i promovisanja volonterizma u kojem se ističe sledeće: „Volontiranje se promovise kao aktivnost od interesa za Republiku Srbiju, odnosno od javnog interesa, kojom se doprinosi aktivnom uključivanju građana u društvene procese i razvoju humanijeg i ravnopravnijeg demokratskog društva jednakih mogućnosti, kao i poboljšanju kvaliteta života građana“ (Sl. glasnik RS 36/2010).

U skladu sa ovim zakonom volonterizam može da se posmatra kao deo obrazovnog procesa na svim nivoima. Međutim, da bi volonterizam postao deo nastavnih sadržaja u okviru osnovnog i srednjeg obrazovanja, potrebno je pre svega da se uvede kao deo sadržaja budućih nastavnika na univerzitetskom nivou u toku studiranja. Na našim prostorima volonterizam i dalje nije dovoljno zastupljen u naučnim istraživanjima.

Pojedini primeri iz Republike Hrvatske mogu da posluže kao putokaz. Jasminka Ledić (2007) pisala je o primerima dobre prakse na hrvatskim univerzitetima. Iako ni u Hrvatskoj u okviru univerziteta položaj i značaj volonterizma nije sistemski određen, pojedini profesori su prepoznali vrednost volonterizma. Inicijative ukazuju na potrebu da se osnaži uloga visokog obrazovanja u društvenom razvoju u kontekstu globalizacije. Proces transformacije često govore u prilog sve većem tržišnom usmeravanju visokog obrazovanja, izazivajući zabrinutost zbog takve tendencije (Ledić, 2007). Neki kritički teoretičari (prema: Milutinović, 2008) posebno se suprostavljaju tržišno orijentisanom konceptu „doživotnog učenja“ koje prevladava u političkom i ekonomskom diskursu.

U Uneskovom izveštaju pod naslovom *Prema društvima znanja (Towards knowledge Societies: UNESCO World Report, 2005)* ističe se da je razvoj i primena znanja, kao i život u društvu znanja interes celog društva. Međutim, na-

glašava se da kreiranje istinskog društva znanja zavisi od usmeravanja na glavni izazov za 21. vek, a to je doživotno učenje za sve. Doživotno učenje je preduslov razvoja shvaćenog u terminima adaptabilnosti i autonomije, kao i sredstvo za osiguranje deljenja i protoka znanja širom sveta. Istovremeno ono je proces koji bi trebalo da obuhvati tri nivoa (prema: Milutinović, 2008): 1) personalni i kulturni razvoj, koji se odnosi na značenje koje pojedinac daje vlastitom životu, 2) socijalni razvoj koji se odnosi na ulogu pojedinca u zajednici, građanstvu, političkoj participaciji i u zajedničkom životu, 3) profesionalni razvoj koji se odnosi na postojan kvalitet zapošljivosti i njegovu povezanost sa proizvodnjom, zadovoljstvom u radu i materijalnom dobrobiti.

Ako ove nivoe uporedimo sa nivoima volontiranja i volonterskog rada (prema: Begović 2006) tri su nivoa na kojima se ogledaju rezultati i posledice volonterskog rada:

1. Lični razvoj jer volontiranje omogućava učenje novih veština, otkrivanje i razvijanje već postojećih potencijala, razvoj samokontrole, učenje toleranciji, kao i timskom radu. Pored toga, ono što se posebno ističe kao problem u školama je nedostatak motivacije, pre svega unutrašnje motivacije. Upravo kroz volonterizam može lakše da se ostvari unutrašnja motivacija, sticanje zadovoljstva vlastitim radom, a ne nagradom, kao i postizanje osećaja korisnosti i potrebnosti, razvijanje ličnih vrednosti i sticanje iskustva učenja i radnog iskustva. Uz sve to, iskustvo volontiranja ostavlja snažan utisak na osobe koje volontiraju i menja ih u smeru prihvatanja sebe i drugih.

Poređenjem volonterizma sa prethodno navedenim doživotnim učenjem, nivo koji se odnosi na personalni i kulturni razvoj doživotnog učenja srodan je ličnom razvoju koji se ostvaruje kroz volonterizam.

2. Rešavanje konkretnih problema je drugi nivo volontiranja čiji se rezultati ogledaju u rešavanju konkretnih društvenih problema kroz lokalne ili globalne volonterske akcije. Kao jedan od primera mogu da se navedu međunarodni volonterski kampovi. Volonterski radni kamp je jedinstven oblik volonterskog rada i kao prvi oblik organizovanog međunarodnog volonterskog servisa postoji još od kraja Prvog svetskog rata kada se grupa ljudi iz različitih zemalja okupila u Holandiji u želji da urade nešto čime bi sanirali posledice rata, a u isto vreme, da utiču na otklanjanje pravih razloga konflikta (Beronja, 2013). Sada poznat kao začetnik ideje o Međunarodnom volonterskom servisu, Pjer Seresol (Pierre Ceresole) predložio je da se okupe volonteri iz zaraćenih zemalja kako bi zajedno renovirali jedno malo francusko selo blizu Verduna, koje je bilo teško oštećeno u ratu i poznato po teškim bitkama. Seresol je bio ubeđen da je zajednički napor međunarodne grupe volontera da se pomogne ljudima u nevolji najbolji način prevazilaženja sukoba i izgradnje mira i razumevanja. Grupu su činili Nemci, Britanci, Mađari, Švajcarci, Austrijanci, Holanđani i francuski meštani koji su radili na izgradnji porušenih domova. Prvi kamp se nije završio uspešno jer su suprotno očekivanjima za izgradnju mira, tolerancije i razumevanja, pojedini me-

štani smatrali da je prisustvo stranaca uvreda za pokojne Francuze, nakon čega su nemački i austrijski volonteri zamoljeni da napuste kamp. Ova reakcija je uzdrimala i negirala osnovnu ideju pomirenja nakon čega je projekat bio obustavljen na neko vreme (Beronja, 2013).

Bez obzira na negativan ishod prvog kampa, učesnici su uvideli potencijal koji se odnosio na mogućnost da se u zajedničkom životu na zadatku koji ima zajednički interes bolje razumeju drugi i da se nauči nešto od njih. Taj radni kamp značio je početak ere privatnih organizacija koje su organizovale programe međunarodnog volonterskog servisa za mlade. Ovo je primer iz prakse koji potkrepljuje reči Hrvojkje Begović (2008) koja kaže da rešavanje konkretnih problema može da bude pružanje pomoći u područjima pogođenim prirodnim katastrofama (primer volonterske pomoći za vreme poplava u Srbiji), izgradnja ratom uništenih područja (prethodno naveden primer prvog međunarodnog volonterskog kampa), renoviranje i uređenje javnih prostora kao i rad na očuvanju prirodne, kulturne i istorijske baštine. Osim toga rešenje konkretnih problema može da se odnosi i na društveni rad sa marginalizovanim grupama, rad sa decom sa posebnim potrebama, rad na promicanju ljudskih prava kao i pružanje pomoći starijim i nemoćnim osobama, siromašnima i invalidima, ali i pružanje pomoći u školama, vrtićima, bolnicama te drugim zdravstvenim i socijalnim ustanovama (Begović, 2008).

Krajnji je cilj i svrha svake volonterske akcije da doprinese opštoj dobrobiti zajednice u kojoj se ta aktivnost odvija i pravi vidljive i konkretne pozitivne pomake.

Ovi rezultati i nivo volonterskog rada u korespondenciji su sa koncepcijom o doživotnom učenju, konkretno nivou koji se odnosi na socijalni razvoj, na ulogu pojedinca u zajednici, građanstvu, političkoj participaciji i u zajedničkom životu.

(3) Društveni razvoj odnosi se na činjenicu da kroz volonterizam, kao aktivnost koju ljudi obavljaju svojevolsjno i bez prisile na širem društvenom nivou, ono pospešuje razvoj samoinicijativnosti ljudi i utiče na aktivnost pozitivnog udruživanja i na taj način doprinosi opštoj demokratizaciji društva i osnažuje civilno društvo. Volonterske aktivnosti veoma često vode do novih rešenja za razvoj zajednice i mogu da doprinesu smanjenju nezaposlenosti sa jedne strane, dok sa druge strane neguju građanski aktivizam, kao i vlastitu odgovornost.

Ovaj nivo volonterizma obuhvata kombinaciju socijalnog i profesionalnog razvoja koji se postižu koncepcijom o celoživotnom učenju. Kroz ovu analizu prikazane su sličnosti koje volonterizam ima sa celoživotnim učenjem, što na obrazovnom nivou može da znači povećavanje broja izbornih predmeta kako bi učenici mogli da budu produktivniji i da uče kroz iskustvo, ali na način koji je u skladu sa njihovim ličnim interesima.

Savremena shvatanja doživotnog učenja bazirana su na uverenju da je svako sposoban da uči i da se kod svih mora razvijati motivisanost za učenje. Pojedince je potrebno ohrabrivati na učenje tokom čitavog života, bez obzira na to da

li će se odvijati u formalnim institucijama obrazovanja ili informalnim (prema: Milutinović, 2008). Uz to, svaki oblik učenja (formalni, neformalni ili informalni) treba da bude povezan sa ostalima kako bi se obezbedio prelaz i napredak sa jednog nivoa na drugi.

Podela na tri oblika obrazovanja potiče još iz ranih sedamdesetih godina 20. veka, a ostala je i danas relevantna. Evropska komisija u *Memorandumu o doživotnom učenju (A Memorandum on Lifelong Learning, 2000)* spominje tri vrste aktivnosti učenja definišući ih na sledeći način: 1) formalno učenje, koje se odvija u različitim obrazovnim institucijama i putem kojeg se stiču priznate diplome i kvalifikacije; 2) neformalno učenje, koje se odvija nezavisno od službenog obrazovnog sistema i obično ne vodi sticanju službenih potvrda. Ono može da bude organizovano na radnom mestu i kroz aktivnost različitih društava ili udruženja kao što su organizacije mladih, sindikati ili političke stranke. Ovakvo učenje može da se odvija i putem organizacija i usluga koje služe kao dopuna formalnom sistemu obrazovanja, kao što su muzičke škole, sportski klubovi ili privatno poučavanje kao priprema za polaganje ispita; 3) informalno učenje, koje je prirodna pojava u svakodnevnom životu; za razliku od formalnog i neformalnog, informalno učenje ne mora nužno da se odvija svesno i pojedinci ne moraju nužno da prepoznaju njegov doprinos.

Teorijske osnove motivacije za volontiranje

U prethodnom delu prikazan je značaj volonterizma u okviru koncepcije o doživotnom učenju, njihovim komplementarnostima, kao i načinu na koji koncepcija o doživotnom učenju utiče na promene u procesu obrazovanja i kako je i volonterizam deo tog procesa.

U nastavku rada dat je osvrt na razloge zbog kojih se pojedinci angažuju u volonterskim aktivnostima s obzirom na to da je kod nas i dalje kod velikog broja ljudi zastupljeno shvatanje da je volonterizam „gubljenje vremena“. Sa druge strane, oni koji se uključuju u volonterske aktivnosti imaju drugačija mišljenja i volonterizam uglavnom vide ne samo kao produktivan i aktivan način provođenja slobodnog vremena, već on prerasta i u način života.

Volontiranje nije nepoznanica ni penzionisanim osobama koje nemaju zdravstvenih problema, posebno za one koji žele da ostanu društveno integrisani (Wilson, 2000 prema: Vokić, 2013). Zbog toga su posebno psiholozi proučavali koji su motivi koji potiču pojedince na volonterizam, kao i na to šta ih motiviše da nastave kontinuirano da volontiraju. Da bi dali odgovore, dva američka psihologa koja su se najviše bavila ovom tematikom su E. Gil Klari i Mark Snajder (E. Gil Clary and Mark Snyder) koji su usvojili funkcionalni pristup u psihologiji (prema: Begović, 2008).

Ovaj pristup nastoji da razume ne samo potrebe, ciljeve i planove već i motive koji ljudi pokušavaju da ostvare kroz svoja uverenja. Perspektiva ovog

pristupa je multimotivaciona, a kao polazna osnova se uzima da ljudi mogu da čine iste stvari da bi zadovoljili raznovrsne psihološke funkcije, odnosno da kroz obavljanje istih aktivnosti ljudi mogu da polaze od različitih motiva (Begović, 2008).

Kada je reč o dvodimenzionalnim teorijama, one razloge za volontiranje dele u dve grupe a to su altruistični i egoistični, odnosno intrinzični ili ekstrinzični (prema: Vokić i sar., 2013). Često, kada se govori o volonterizmu napominju se samo altruistični motivi, ali u određenom broju slučajeva pojedinci se angažuju u volonterskim aktivnostima i zbog vlastite dobrobiti. Iako može da deluje kao pogrešan razlog za volonterizam, i egoistični motivi mogu da prerastu u altruistične. Neretko se pojedinci prvobitno uključuju u volonterske aktivnosti da bi ispunili vlastite ciljeve, ali s vremenom i oni uočavaju mnogo veće vrednosti koje volonterizam donosi. Humanost i filantropija, koje su osnove volonterizma usmerene su na dobrobit koju pojedinac ostvaruje za druge, ali isto tako pružaju osećaj samoispunjenosti i samim volonterima.

Najpoznatija višedimenzionalna teorija je ona koju su 1998. godine postavili Klari i saradnici (prema: Vokić i sar., 2013), a koja navodi šest funkcija volontiranja: 1) vrednosti – volontiranje nekim ljudima omogućuje da deluju u skladu sa ličnim uverenjem o važnosti da se pomogne drugima; 2) razumevanje – volontiranje ima funkciju propitivanja, otvara mogućnosti učenja i razvijanja veština, zadovoljava čovekovu želju da razume ljude kojima pomaže, organizaciju za koju volontira ili za samoga sebe; 3) poštovanje – volontiranje može pomoći osobi da podigne svoje samopoštovanje, da se bolje oseća sama sa sobom i da se psihološki razvija; 4) karijera – volontiranje takođe omogućava sticanje iskustva vezanog uz karijeru, učenje novih veština koje mogu pomoći u pronalaženju zaposlenja ili razvoju karijere, uz to i povećava poslovne mogućnosti; 5) društvo – volontiranjem ljudi jačaju društvene veze, susreću nove ljude ili volontiraju zbog društvenog pritiska i socijalne prihvaćenosti; 6) zaštita – volontiranje služi kao sredstvo za smanjivanje negativnih osećaja krivice ili pruža beg od ličnih problema i usamljenosti.

Majer i Stacer (Meier and Stutzer, prema: Vokić i sar., 2013) navode tri vrste intrinzičnih motiva volontera: 1) pojedincima koji volontiraju stalo je do koristi onih koji primaju pomoć; 2) volonteri intrinzično uživaju u radu kada pomažu i kada je prisutna društvena interakcija; 3) čin pomaganja drugima stvara zadovoljstvo. Pojedincima koji su ekstrinzično motivisani osećaj zadovoljstva je sekundaran ili izostaje te oni volontiraju „instrumentalno“, odnosno iz sledeća tri razloga (prema: Vokić i sar., 2013): 1) volonterizmom se bave jer ga vide kao ulaganje u ljudski kapital; 2) volontiraju kako bi razvijali svoje društvene mreže; 3) volontiraju kako bi bili prihvaćeni u društvu.

Prema trodimenzionalnim teorijama, motivi za volontiranje dele se u tri grupe (prema: Vokić i sar., 2013) motivacijskih činilaca: 1) altruistični motivi, kao što su solidarnost sa siromašnima; 2) instrumentalni motivi, kao što su sticanje iskustva i novih veština, upoznavanja ljudi ali i ličnog zadovoljstva i 3)

obavezujući motivi, kao što su moralna ili religiozna obaveza, doprinos zajednici i slično.

Istraživački deo članka (Vokić i sar., 2013) pokazuje da se većina odlučuje za volontiranje iz altruističnog razloga – zbog uverenja da je potrebno pomagati drugima. Od egoističnih razloga za volontiranje najprisutnije je „bolje razumevanje“, tj. volontiranje pojedinaca u svrhu boljeg razumevanja sveta oko njih, kao i potreba osoba drugačijih od njih samih, što na kraju može da bude posmatrano i kao usmerenost na druge jer omogućava da se postane „bolji“ član društva.

Značaj proučavanja volonterizma u okviru pedagogije slobodnog vremena

Kada je reč o naučnim proučavanjima u okviru pedagogije, neophodno je da volonterizam, budući slobodna aktivnost koja može da se obavlja jedino u slobodno vreme, kao sadržaj i predmet proučavanja bude uvršten u pedagogiju slobodnog vremena.

Ono što je bitno napomenuti jeste da je potrebno da se sistematski govori o slobodnom vremenu kao civilizacijskoj pojavi, ali da delovanje ne sme da poprimi karakter neke normativne discipline koja se bavi pronalaženjem propisa i pravila kao ni određenjem sadržaja i metoda. To bi dovelo do pedagogiziranja slobodnog vremena čime bi došlo do negiranja samog faktora slobode kao osnovnog smisla i načela (prema: Grandić, 2008). Ova konstatacija u velikoj meri može da se odnosi i na volonterizam u čijoj osnovi je dobrovoljnost i sloboda što ne sme da bude narušeno, a često se dešava zbog nedovoljnog shvatanja samog pojma, ali u pojedinim slučajevima i zbog ostvarivanja drugih ciljeva kroz volonterske aktivnosti.

Budući da je volontiranje besplatno, usled nedovoljne informisanosti o samom pojmu volonterizma, volonteri se neretko iskorištavaju umesto radne snage čime se krše njihova osnovna prava koja su regulisana Zakonom o volonterizmu iz 2010 godine.

Kao pojava koja egzistira od početka ljudske civilizacije, slobodno vreme je svojom pojavom, kontinuitetom u razvoju, sadašnjim značajem kao i funkcijama u budućnosti obezbedilo status jedne od bitnih civilizacijskih pojava (Grandić, 2008).

Fond slobodnog vremena se bitno menjao u toku istorije. O značaju bavljenja slobodnim vremenom dovoljno govori činjenica da je i Aristotel govorio da je pravi život život u slobodno vreme, a ono je pripadalo samo slobodnima (Vukasović, 1990). Samo slobodni ljudi su mogli da ga koriste kako bi se uzdigli do mudrosti i slobode duha, samo oni su mogli da slobodno raspravljaju, filozofiraju, prisustvuju prikazivanju komedija i tragedija, uživaju u umetnosti i bave se telesnim vežbama. Za slobodnog Grka i antičke filozofe sreća i postoji samo u slobodnom vremenu.

Danas, kada je slobodno vreme dostupno svima, bitno je da se sistematski i organizovano bavi temom provođenja slobodnog vremena kojeg je sve više. Pojedina eksperimentalna istraživanja (prema: Grandić, 2008) pokazuju da se produktivnost ne smanjuje već povećava skraćivanjem radnog vremena. U pojedinim zemljama (Švedska), uvedeni su pilot projekti o efektima šestočasovnog radnog vremena, što potvrđuje da se ova istraživanja aktivno sprovode. Futurološka predviđanja ukazuju da će u skorijoj budućnosti doći do daljeg skraćivanja radnog vremena. Radna nedelja će trajati četiri dana, a dnevno radno vreme šest sati (Grandić, 2008).

Brojni primeri, eksperimenti i predviđanja u oblasti slobodnog vremena rezultirali su i uvođenjem novih kolegijuma u okviru kojih je volonterstvo sastavni deo sadržaja, predavanja i studentskih aktivnosti. Tako je na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Rijeci u akademskoj 1997/1998. godini na odseku za pedagogiju započeo sa predavanjem kolegijum „Filantropija i obrazovanje“, a poslednjih godina na završnoj godini izborni modul „Odgoj i obrazovanje za civilno društvo“ sa tri kolegija: „Odgoj i obrazovanje za civilno društvo“, „Pedagogija slobodnog vremena“, „Iskustveno učenje u izvannastavnim aktivnostima“ (Ćulum, 2007).

Dok sa jedne strane imamo pozitivne promene koje se tiču dostupnosti slobodnog vremena za sve ljude, sa druge strane javljaju se i negativne posledice. Došlo je do pojave masovne kulture, koja je standardizovana i šematizovana, sa jeftinom proizvodnjom i niskim kulturnim nivoom, u suštini potrošačka. Često se kaže da masovni mediji deluju i negativno, a internet nudi i sadržaje koji i nisu najpoželjniji za ljude u razvoju (Pehar-Zvačko, 2003).

Opravdana su upozorenja da ukoliko se slobodno vreme komercijalizuje i usmeri u nepovoljnom pravcu za razvoj čoveka i čovečanstva raste moć manipulacije ljudima, njihovom svešću, stavovima, motivima kao i ponašanjem (Grandić, 2008).

Sprečavanje ili bar umanjivanje ovakvih pojava, između ostalog, mogu da se ostvare i kroz volonterske aktivnosti u kojima je pojedinac aktivan i kroz iskustveno učenje dobija saznanja kako o svojoj okolini, tako i o samom sebi čime postaje manje pogodan za nekritička prihvatanja svega što mu se nameće.

Univerziteti kao mesto promocije kulture volonterizma

Sistemski pristup volonterizmu kao i promovisanje društveno odgovornih univerziteta u funkciji podsticanja kulture volontiranja tradicija su mnogih evropskih zemalja, a od zemalja u okruženju ističu se i primeri hrvatskih univerziteta o kojima je pisala Jasminka Ledić.

U okviru projekta „Volontiranje je cool: Društveno odgovorno Sveučilište – poticatelj kulture volontiranja“ obeležena je i završna faza rada na projektu „studenti volontiraju“ čiji je cilj bio razvijanje socijalne odgovornosti studenata Univerziteta u Rijeci kojeg je Zaklada Univerziteta provodila u 2007. godini.

Inicijative ukazuju na potrebu za osnaživanjem civilnog zalaganja u visokom obrazovanju, a podstaknute su izazovima koji se odnose na ulogu visokog obrazovanja u društvenom razvoju u kontekstu globalizacije (Ledić, 2007). Postavljaju se zahtevi za povezivanjem univerzitetskih nastavnika i praktičara kao i zahtev da akademsko znanje neposredno poboljša uslove života u lokalnim zajednicama i da utiče na razvoj demokratije i civilnog društva (Ostrander, 2004). Bez kooperacije sa lokalnom zajednicom, kako navodi Jasminka Ledić (2007) univerziteti postaju društveno irelevantni.

U Srbiji još uvek nema sistematskih pristupa vrednovanju i obavezi podsticanja volonterizma akademske zajednice. Na evropskom nivou brojni međunarodni pravni instrumenti prepoznaju važnost volonterizma u građenju ideja demokratije.

Već 1970. godine opšta skupština OUN-a je osnovala program „UN volonteri za razvoj“ sa sedištem u Bonu, a 1985. godine je 5. decembar proglasila međunarodnim danom volontera.

Evropski parlament 1983. godine usvaja „Rezoluciju o volontiranju koja prepoznaje opštu korist volonterskog rada“.

Veće Evrope i Evropska komisija 1990. godine počinju da rade na volonterским programima i podsticanju mobilnosti volontera.

Komitet ministara Veća Evrope 1994. godine donosi „Preporuku o promicanju volonterskog servisa“ koja je usvojena 24. maja 1994.

Evropska komisija 1996. godine pokreće program *European Voluntary Service – EVS* kojim podržava dugoročno volontiranje

Generalna skupština UN-a 1997. godine prihvata rezoluciju 52/17 kojom 2001. godinu proglašava Međunarodnom godinom volontera.

Veće Evrope 2000. godine donosi Evropsku konvenciju o promociji međunarodnog dugoročnog volonterskog rada mladih.

Veće Evrope 2001. godine donosi preporuku 1496: Unapređenje statusa i uloge volonterstva u društvu.

Zaključna razmatranja

Kritike koje se upućuju postojećem sistemu obrazovanja odnose se na nedovoljnu pripremljenost za život. Takođe, naši rezultati na PISA testovima izuzetno su poražavajući kada je reč o funkcionalnim znanjima. Ove kritike imaju svoju osnovu, ali potrebno je u isto vreme i da priznamo da je formalnom sistemu obrazovanja potrebna i dodatna pomoć kroz saradnju sa drugim vidovima obrazovanja. Reforme su neophodne, ali da bi se one uvele u obrazovni proces potrebno je da se uvedu promene na univerzitetskom nivou naročito kada je reč o obrazovanju budućih nastavnika.

Ono što nam nedostaje u nauci, a posebno u pedagogiji, koja je pre svega društveno uslovljena je bolje generalno razumevanje relacije nauka – društveni

razvoj. Naučna istraživanja i inovacije utiču na pozitivan razvoj društva, samim tim i obrazovanja, ali samo ukoliko su proučavanja u akademskim zajednicama povezana sa svakodnevnim problemima. Jedan od načina za osnaživanje i povezivanje pedagogije u okviru celoživotnog učenja sa zajednicom moguće je i kroz isticanje njegovog doprinosa kroz volonterski rad. Značaj ove relacije mnogo je više izučavan u ekonomski razvijenijim zemljama u kojima se volonterizmu pridaje velik značaj i u samoj nauci, kao i na svim nivoima formalnog obrazovanja.

Takođe, na pojedinim univerzitetima se uvode i izborni moduli u kojima se izučavaju sadržaji o volonterizmu, ali i prakse koje se ostvaruju u okviru volonterskih organizacija doprinoseći na lokalnom, nacionalnom ili čak međunarodnom nivou. Na taj način se „sveto trojstvo“ univerzitetske misije: (Checkoway, 2001) istraživanje, nastava i delovanje za zajednicu dovode u kooperativni odnos. U budućnosti bi trebalo više da sledimo primere zemalja koje volonterizmu pridaju veću ulogu u procesu obrazovanja i sticanja dodatne prakse, ali isto tako doprinose i ličnom razvoju pojedinaca.

Sa druge strane, treba biti oprezan u načinu na koji se volonterizmu pristupa jer postoje primeri gde se kroz onemogućavanje slobodnog izbora krše osnovna obeležja volonterizma. Postojeći zakon o volonterizmu ne postavlja volontere u zavidan položaj što dovodi do njihovog čestog zloupotrebljavanja.

Kroz društveno odgovornije univerzitete, pre svega studenti, ali i budući stručnjaci više bi bili upućeni u volonterizam, njegovo značenje, obaveze, ali isto tako i prava volontera. Samim tim što bi postao deo sadržaja, ali i prakse kroz univerzitete, volonterski rad bi dobio na značaju čime bi se i veći broj mladih odlučio na uključivanje u ove aktivnosti što je posebno značajno jer prema nekim istraživanjima upravo mladi imaju najnegativnije mišljenje o volonterizmu. Pružanjem više informacija o volonterizmu, dobrobitima koje se stiču kroz volontiranje, mogućnostima koje volonterizam pruža, mladi ulažu u sebe i svoj razvoj, a u isto vreme su i aktivni članovi društva.

Literatura

- A Memorandum on Lifelong Learning*. (2000). Brussels: Commission of the European Communities. Dostupno na: http://see-educoop.net/education_in/pdf/lifelong-oth-enl-t02.pdf
- Begović, H. (2006). *O volonteranju i volonterima/kama*. Zagreb: Volonterski centar Zagreb.
- Beronja, J. (2013). *Međunarodni volonterski radni kampovi*. Beograd: Mladi istraživači Srbije – Volonterski servis Srbije.
- Checkoway, B. (2001). Renewing the Civic Mission of the American Research University, *The Journal of Higher Education*, 72(2): 125–147.
- Ćulum, B. (2007). Hrvatska sveučilišta u promociji volonterstva – primjeri koje treba slijediti. U Ledić, J. (ur.) *Volontiranje je cool: Društveno odgovorno Sveučilište – poticatelj kulture volonteranja*. Rijeka: Zaklada Sveučilišta u Rijeci.

- Grandić, R., Letić, M. (2008). *Prilozi pedagogiji slobodnog vremena*. Novi Sad: Savez pedagoških društava Vojvodine.
- Milutinović, J. (2008). *Ciljevi obrazovanja i učenja u svjetlu dominantnih teorija vaspitanja 20. veka*. Novi Sad: Savez pedagoških društava Vojvodine.
- Ostrander, S. (2004). *Democracy, civic participation, and the university: A comparative study of civic engagement on five universities*. Nonprofit and voluntary sector quarterly, 33: 74–93.
- Pehar-Zvačko, L. (2003). *Slobodno vreme mladih ili..* Sarajevo: Filozofski fakultet.
- Pološki Vokić N., Marić I., Horvat G. (2013). Motivacija za volontiranje – jesu li motivi za volontiranje povezani sa spolom, ličnosti i područjem studiranja?, *Revija za socijalnu politiku*, god 20. br. 3, 225–252.
- Towards knowledge Societies: UNESCO World Report*. (2005). Paris: UNESCO.
- Univerzalna deklaracija o volonterizmu, usvojena od međunarodnog upravnog odbora IAVE – Međunarodne asocijacije za volonterske aktivnosti, na njihovoj 16. Svetskoj konferenciji održanoj u Amsterdamu, Holandija, januar 2001. godine.*
- Vukasović, A. (1990). *Pedagogija*. Zagreb: Samobor.
- Zakon o volontiranju (“Sl. Glasnik RS”, br. 36/2010)

Maja M. Bosanac

VOLUNTEERING AS A PART OF PEDAGOGICAL SCIENCE AND FACTOR OF LIFELONG LEARNING

Summary

The concept of volunteerism is increasingly represented in social circles, especially in the developed countries where it is given great attention, whereas with us, the number of people interested in volunteering is rising, however, in scientific circles, still it is not enough valued. The aim of this paper is to show the necessity and importance of the introduction of volunteerism in pedagogy as a science concept of „lifelong learning“ becomes a modern educational concept in the framework of pedagogy as a science, through which emphasizes the complementarity of the process of formal, non-formal and informal education, and according to this volunteering deserves its place in science, as part of the philosophy of lifelong learning. Although it can not be equalized, certain aspects of volunteerism are in the domain of pedagogy leisure time and thus is important for the development of the educational dimension of individuals. As a conclusion, it can be stated that by providing more information about the concept of volunteerism and through science, youth receive more information about ways to further education and work on personal field, while on the other hand, it awakens the consciousness of activism, which does not neglect social field of action.

